

Zicht op... vier jaar CKV1

achtergronden, literatuur, lesmethoden, projecten en websites

Inhoud

Vooraf 5

Onderzoek naar invoering en resultaten van het vak CKV1 7

Literatuur 15

Lesmethoden 27

Projecten 31

Websites 43

Studiecentrum Cultuurnetwerk Nederland 45

Vooraf

'Wat nooit in mijn kunstdossier zou komen? Moderne dingen. Cultuur heeft voor mij toch iets van geschiedenis, van oude gebouwen en schilderijen en zo. Je mag bijvoorbeeld ook een nieuwbouwwijk beschrijven. Maar nee, dat is niks voor mij. Ik vind het sowieso leuker om over de verleden tijd te schrijven dan over de toekomst.¹' Dit zei destijds een leerlinge die behoorde tot de eerste lichting van het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming 1 (CKV1).

Het maakt nieuwsgierig naar hoe zij nu, drie jaar later, over kunst en cultuur denkt. Gaat ze door CKV1 meer naar Boijmans, het Allard Pierson? Luistert ze af en toe nog naar Bach? Of heeft ze door CKV1 toch wel de culturele waarde van een nieuwbouwwijk leren kennen en dwaalt ze wel eens door Leidsche Rijn?

In 1999 startte het zogenoemde CKV1-Volgproject, een onderzoeksproject dat drie jaar duurde. Een van de doelen van dit project was de effecten van het vak CKV1 op de cultuurdeelname van leerlingen te bepalen. Ook moesten de belangrijke aspecten van de eerste jaren van de invoering van het vak CKV1 worden beschreven en natuurlijk wilden de onderzoekers de meningen van alle betrokkenen in kaart brengen. De publicatie van het eindrapport over het CKV1-Volgproject² vormt de aanleiding een *Zicht op...* aan het onderzoek en aan de ervaringen met het vak CKV1 te wijden.

In deze *Zicht op...* treft u in het inleidende artikel de belangrijkste resultaten aan van het CKV1-Volgproject. Het geeft antwoord op vragen over de ervaringen van leerlingen, van docenten, van culturele instellingen en steunfunctie-instellingen. Maar ook op de vraag hoe de CKV-bonnen eigenlijk worden besteed en wat de effecten van CKV1 zijn op korte en middellange termijn.

Vervolgens is er een overzicht van literatuur over het vak, die sinds de invoering ervan (augustus 1999) tot nu verscheen. Dit overzicht bestaat vooral uit tijdschriftartikelen en boeken waarin de ervaringen van docenten, leerlingen en culturele instellingen beschreven staan. Maar behalve het artikel en het literatuuroverzicht waarin toch meer wordt teruggekeken, bevat deze *Zicht op...* ook onderdelen die direct bruikbaar zijn in de dagelijkse CKV1-praktijk. Zoals een keur aan lesmethoden, uitgebreide websites en aansprekende projecten.

Want hoewel het natuurlijk leuk en leerzaam is te lezen over de verleden tijd; CKV1 is en blijft een vak van de toekomst!

Cultuurnetwerk Nederland
Utrecht, december 2003

¹ Nelisse, D. (2000). Uitleggen waarom je iets mooi vindt. *Kunst & educatie*, 9(7), 27.

² Ganzeboom, H.B.G., Haanstra, F., Damen, M-L. & Nagel, I. (2004). *Momentopnames CKV1: eindrapportage CKV1-Volgproject*. (Cultuur + Educatie 8). Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.

Onderzoek naar invoering en resultaten van het vak CKV1¹

Met ingang van het schooljaar 1999-2000 is in de vierde klassen van havo en vwo het vak Culturele en Kunstzinnige Vorming 1 (CKV1) integraal ingevoerd.

Het ministerie van OCenW en Cultuurnetwerk Nederland hebben de Universiteit Utrecht opdracht gegeven het zogeheten CKV1-Volgproject uit te voeren. Dit onderzoeksproject heeft als doel de belangrijke aspecten van de eerste jaren van de invoering van het vak CKV1 te beschrijven, de meningen van betrokkenen in kaart te brengen en de effecten van CKV1 op cultuurdeelname te bepalen.

In 2001 en in 2002 verschenen in de serie Cultuur + Educatie tussenrapportages: *Momentopname 2000 CKV1-Volgproject* en *Momentopname 2001 CKV1-Volgproject*². Medio januari 2004 verschijnt *Momentopnames CKV1*, de eindrapportage van het project.

Dit artikel bevat de belangrijkste resultaten van het gehele CKV1-Volgproject. Deze resultaten worden vooraf gegaan door een beknopte inleiding over de inhoud en de organisatie van het vak CKV1. De resultaten hebben betrekking op de organisatorische invulling; de invulling en beleving door docenten en leerlingen; de culturele instellingen en steunfunctie-instellingen; de besteding van CKV-bonnen; de waardering voor en kennis van kunst en cultuur.

Het vak CKV1

De algemene doelstelling van CKV1 is dat leerlingen een gemotiveerde keuze leren maken voor betekenisvolle activiteiten op het gebied van kunst en cultuur. Voor de bedenkers van CKV1 staat voorop dat leerlingen moeten ervaren wat kunst en cultuur is. Een van de eisen is dat de leerlingen minstens zes (havo) of tien (vwo) verschillende voorstellingen, tentoonstellingen en/of collecties voor beeldende kunst en/of vormgeving bezoeken en boeken lezen. De culturele activiteiten dienen van 'algemeen erkende kwaliteit' te zijn. Leerlingen worden geacht verslag te doen van hun ervaringen met culturele activiteiten.

Het vak is verdeeld in domeinen. De culturele activiteiten vormen domein A. Bezoeken aan culturele activiteiten worden voorbereid door informatiemateriaal en recensies te verzamelen, eventueel aangevuld met praktische activiteiten zoals beeldende activiteiten, creatief schrijven, acteren, musiceren/componeren en dansen. De andere domeinen zijn: kennis van kunst en cultuur (B), praktische activiteiten (C), reflectie en kunstdossier (D). Kennis van kunst en cultuur (domein B) komt aan de orde in een aantal te kiezen thema's. Zo'n thema dient exemplarisch te zijn voor een onderwerp uit de kunsten, het moet dwarsverbanden bieden tussen verschillende kunstdisciplines, verschillende culturen en verschillende tijdperken en het moet relevant zijn voor de belevingswereld van leerlingen. Educatieve uitgeverijen hebben lesmethoden ontwikkeld voor reeksen thema's. Deze lesmethoden behandelen in kort bestek ook de geschiedenis van de verschillende kunstdisciplines: theater, dans, muziek, film, wereldliteratuur, vrije en toegepaste beeldende kunst en architectuur.

¹ Dit artikel is een bewerking van hoofdstuk 1 van *Momentopnames CKV1: eindrapportage CKV1-Volgproject* van H.B.G. Ganzeboom, F. Haanstra, M-L. Damen en I. Nagel. *Momentopnames CKV1* is een uitgave in de reeks Cultuur + Educatie van Cultuurnetwerk Nederland.

² Ganzeboom, H.B.G., Haanstra, F., Hoorn, M. van, Nagel, I. & Vingerhoets, C. (2001). *Momentopname 2000 CKV1-Volgproject*. (Cultuur + Educatie 2). Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland; Ganzeboom, H.B.G., Haanstra, F. Damen, M-L. & Nagel, I. (2002). *Momentopname 2001 CKV1-Volgproject*. (Cultuur + Educatie 3). Utrecht: Cultuurnetwerk Nederland.

De praktische activiteiten (domein C) vormen een beperkt onderdeel van CKV1. Er is geen centraal landelijk examen voor CKV1, maar het vak wordt afgesloten met een schoolexamen dat bestaat uit een zogeheten kunstdossier (domein D). In dit kunstdossier zijn de verslagen van culturele activiteiten opgenomen, de behandeling van bepaalde thema's en de resultaten van praktisch werk. Voor de samenstelling van het dossier kan ook gebruik worden gemaakt van een kunstautobiografie. Zo'n autobiografie geeft bij het begin van het vak CKV1 een indruk van de kennis en ervaring van een leerling op cultureel gebied. Bij CKV1 wordt ook gebruikgemaakt van het kunstdagboek of kunstlogboek, waarin de leerling de culturele activiteiten noteert en voorziet van commentaar. Termen als logboek en dossier zijn ontleend aan bepaalde vormen van literatuuronderwijs. Bij literatuuronderwijs dat zich vooral richt op de tekstervaring van de lezer werd al gesproken over leesdossier, leesautobiografie en dergelijke³. Omdat vooral de eigen ervaring en beleving van de leerling centraal staan, wordt het als contraproductief beschouwd cijfers te geven voor CKV1. Het vak moet 'naar behoren' worden afgesloten. Het kunstdossier kan als onvoldoende, voldoende of goed beoordeeld worden.

Docenten met een eerstegraadsbevoegdheid in een van de talen, in kunstgeschiedenis of in een van de kunstvakken (beeldende vorming, muziek, dans of drama) zijn bevoegd om CKV1 te geven. CKV1 wordt bij voorkeur gegeven door een 'interdisciplinair team van docenten uit verschillende disciplines'⁴. De CKV1-docenten treden op als mentoren bij de culturele en praktische activiteiten van de leerlingen en behandelen thema's van het domein kennis van kunst en cultuur. Verder is er per school een kunstcoördinator die optreedt als organisatorisch en inhoudelijk teamleider. Sommige scholen hebben een aantal coördinatoren. Voor de functie van kunstcoördinator moest aanvankelijk door omscholing onderwijsbevoegdheid worden behaald, maar deze verplichting is komen te vervallen.

De beschreven opzet van CKV1 geeft scholen een aanzienlijke vrijheid het vak naar eigen inzicht in te vullen. Uit de eerste ervaringen met CKV1⁵ bleek al dat zowel organisatorisch als inhoudelijk zeer uiteenlopende invullingen van het vak mogelijk zijn. De meningen over de vraag hoeveel accent wordt gelegd op kennis van kunst en hoeveel op beleving van kunst bijvoorbeeld verschillen nogal. De criteria voor de culturele activiteiten die zijn toegestaan kunnen per school verschillend zijn. Organisatorisch is er enerzijds het ideaal van een meerjarig, grotendeels door de individuele leerling bepaald programma van culturele bezoeken, anderzijds is er de praktijk van een puur pragmatische invulling met overwegend groepsbezoeken, geconcentreerd in de tijd en zo nodig met behulp van video en cd in plaats van echte voorstellingen en optredens. Om het ideaal van CKV1 te benaderen zijn er voor een school veel logistieke en organisatorische problemen te overwinnen. Gezien de aanvankelijke problemen met de Tweede Fase zijn in 1999 en 2000 tijdelijke maatregelen afgekondigd om de scholen meer ruimte te bieden bij de invoering van de vernieuwing in de bovenbouw van havo en vwo. Voor CKV1 hield dat onder meer in dat voor de studielasturen (200 voor vwo en 120 voor havo) zonodig een selectie uit de eindtermen kan worden gemaakt. De eindtermen van domein A moeten in elk geval aan de orde komen, maar het aantal culturele activiteiten kan worden beperkt. Beperking kan allereerst gezocht worden in domein D: reflectie en kunstdossier.

³ Moor, W. de (Red)(1998). *Onder zeil naar Ithaka. Literaire en kunstzinnige vorming in de Tweede Fase*. Den Haag: NBLC Uitgeverij.

⁴ Vakontwikkelgroep Culturele en kunstzinnige vorming (1995). *Advies Examenprogramma's havo/vwo: Culturele en kunstzinnige vorming*. Den Haag: Stuurgroep Profiel Tweede Fase.

⁵ SLO, Instituut voor Leerplanontwikkeling (1997). *CKV1: Een ontdekkingsreis naar het vreemde*. Enschede: SLO; SLO, Instituut voor Leerplanontwikkeling (1998). *CKV1: Een ansichtkaart uit het vreemde*. Enschede: SLO.

Scholen zijn voor de culturele activiteiten grotendeels afhankelijk van het aanbod van culturele instellingen in de plaats of regio. Door een deel van de instellingen wordt – naast het gewone aanbod – ook een speciaal aanbod voor CKV1 ontwikkeld. In veel plaatsen is hierover overleg op gang gekomen tussen scholen en culturele instellingen. Soms hebben de zogeheten steunfunctie-instellingen een bemiddelende rol tussen scholen en instellingen. Deze tweedelijnsinstellingen hebben tot taak de ondersteuning van kunsteducatie in het onderwijs door middel van advisering, scholing en begeleidingsprogramma's. Naast de steunfunctie-instellingen nemen de centra voor de kunsten (de eerstelijnsinstellingen) ook steeds vaker bemiddelende en begeleidende taken op zich⁶.

Als tegemoetkoming in de kosten voor de culturele bezoeken krijgen CKV1-leerlingen van het ministerie van OCenW eenmalig CKV-bonnen ter waarde van 22,70 euro (vijftig gulden) die bij culturele instellingen ingewisseld kunnen worden, in combinatie met een eveneens uit te reiken CJP/CKV-pas, die kortingen biedt. De CKV-bonnen zijn een jaar geldig (van half november tot half november⁷). De school kan ervoor kiezen de bonnen niet aan individuele leerlingen uit te reiken, maar gedeeltelijk of geheel collectief te besteden. Per school krijgen twee docenten⁸ een CKV-Docentenpas, waarmee zij CKV-bonnen kunnen verzilveren. De distributie en afhandeling van de CKV-bonnen gebeurt (onder verantwoordelijkheid van de Stichting Cultureel Jongerenpaspoort) door een aparte organisatie, de Stichting Voucher Centrale.

Gymnasiumleerlingen volgen in plaats van CKV1 het vak Klassieke Culturele Vorming (KCV). Ook zij krijgen CKV-bonnen en een CJP. Sinds november 2000 krijgen ook vmbo-leerlingen CKV-bonnen en een CJP. Echter pas in het schooljaar 2003-2004 is Culturele en Kunstzinnige Vorming (CKV) ook ingevoerd als een verplicht vak in het vmbo. Het vak is beperkter in omvang (40 studielasturen en vier culturele activiteiten) dan CKV1 en heeft een meer praktische dan theoretische invulling.

De resultaten van het CKV1-Volgproject

Organisatorische invulling van CKV1

Bij het CKV1-onderwijs wordt – zoals hiervoor beschreven – een organisatorische invulling nagestreefd die nogal afwijkt van het traditionele onderwijs in de kunstvakken. Ten eerste kan het vak worden ingevuld door een multidisciplinair docententeam. Ten tweede wordt de kerninhoud van het vak gevormd door een individuele keuze van de leerling uit het actuele aanbod van culturele activiteiten. Een belangrijk stimulerend element daarbij is het gebruik van CKV-bonnen. Ten derde dient de invulling plaats te vinden in afstemming op de lokale culturele omgeving. Op basis van vraaggesprekken met kunstcoördinatoren en vragenlijsten van CKV1-docenten is te zien hoe deze nieuwe organisatievormen gestalte hebben gekregen.

Een knelpunt blijkt dat multidisciplinaire samenstelling van CKV1-docententeams op een deel van de scholen niet kan worden gerealiseerd. In een kwart van de gevallen bestaat de CKV1-sectie uit slechts een of twee docenten. Bij 30 procent van de onderzochte scholen bestaat de sectie uit hetzij kunstvakdocenten, hetzij taaldocenten. Competenties op het gebied van drama en dans ontbreken het vaakst.

Op de scholen zelf zijn niet veel knelpunten te constateren. De CKV1-secties vergaderen weliswaar niet vaak en ook niet vaak samen met andere vaksecties, maar dankzij informeel overleg weet men de zaken naar bevrediging te regelen. Ook de houding van de schoolleiding wordt zowel in 2000 als in 2001 in doorsnee als positief beoordeeld.

⁶ CBS, De Kunstconnectie & VKV (2003). *Kunstzinnige vorming 2001*. Voorburg: CBS.

⁷ De geldigheidsduur van de CKV-bonnen is inmiddels verlengd tot eind december.

⁸ Het aantal docenten per school dat een docentenpas krijgt is inmiddels uitgebreid tot vier.

In *Momentopname 2001* bleek dat over de gehele linie de ondervraagde kunstcoördinatoren en CKV1-docenten minder problemen ervaren bij de organisatorische aspecten van het vak dan in het eerste schooljaar. De meeste problemen blijven het te gering aantal uren voor CKV1-docenten en de financiële kant van het vak leveren.

De samenwerking met de culturele instellingen leidt tot weinig klachten. Er is geen gebrek aan informatie van de kant van de instellingen; de kunstcoördinatoren beklagen zich eerder over een teveel aan informatie van de instellingen. Ook vinden zij dat de informatie vaak niet voldoende is afgestemd op de leerlingen. De meeste kunstcoördinatoren nemen deel aan een CKV1-overleg waarin scholen, culturele instellingen en steunfunctie-instellingen participeren.

Invulling en beleving van CKV1 door docenten

Al in *Momentopname 2000* bleek dat coördinatoren en docenten in grote meerderheid de algemene doelstelling van het vak CKV1 onderschrijven. De haalbaarheid van de doelstelling wordt bij vwo-leerlingen groter geacht dan bij havo-leerlingen.

De in mei 2001 ondervraagde CKV1-docenten voldoen in houding en gedrag in meerderheid aan het ideaalbeeld van CKV1, dat in zekere zin gezien kan worden als een representant van de Studiehuis-gedachte. Docenten CKV1 zijn ondervraagd over hun lespraktijk in de verschillende domeinen en er is gevraagd naar hun houding tegenover ervaringsgericht onderwijs. Tevens is bekeken of er verschillen bestaan tussen kunstvak- en taaldocenten en of er verschillen zijn in de lespraktijk tussen scholen. Samengevat luiden de bevindingen over de invulling en beleving van CKV1 door docenten als volgt: Een meerderheid van de docenten heeft een positieve houding tegenover ervaringsgericht CKV1-onderwijs en een minder positieve houding tegenover kennisgericht onderwijs. In gedrag uit zich dat in het relatief veel aandacht besteden aan thema's en aan de eigen mening van leerlingen, vergeleken met de aandacht voor uitleg van belangrijke begrippen of voor een chronologisch overzicht.

Docenten die het ideaalbeeld van CKV1 onderschrijven, geven in mindere mate klassikaal les, toetsen minder vaak met behulp van opdrachten en proefwerken en zijn minder geneigd om cijfers te geven. De leerlingen hebben in ruime mate individuele keuzevrijheid uit een breed aanbod van culturele activiteiten. Heel soms bepaalt de school grotendeels de keuze van de culturele activiteiten. In de meeste gevallen is er sprake van een mengvorm, waarbij de leerling een deel van de activiteiten zelf kiest en na overleg met de docent alleen of met een paar medeleerlingen bezoekt en een ander deel van de activiteiten door de school wordt bepaald.

Er zijn bij de ondervraagde docenten geen duidelijke verschillen gevonden tussen de aanpak van kunstvak- en taaldocenten. Wel hechten kunstvakdocenten aanzienlijk meer belang aan de eigen kunstzinnige activiteiten van leerlingen (domein C).

Wat betreft de ervaringsgerichte attitude van CKV1-docenten worden geen verschillen tussen scholen aangetroffen, wel zijn er verschillen te vinden tussen scholen wat betreft de keuzevrijheid van de leerlingen in de culturele activiteiten. Deze verschillen kunnen niet worden verklaard door de grootte van het lokale culturele aanbod.

Uit de Momentopnames 2000 en 2001 bleek dat de opvattingen van docenten over de culturele activiteiten die leerlingen voor CKV1 wel of niet mogen bezoeken, uiteenlopen. Over enkele criteria is wel een behoorlijke mate van overeenstemming, vooral dat het bij de podiumkunsten om live optredens hoort te gaan. Zo worden uitingen van jeugdcultuur en van populaire cultuur door de meerderheid van de docenten toegestaan als het om live concerten gaat. Verder zijn de keuzes vooral een kwestie van overleg tussen leerling en docent. Leerlingen moeten soms bezoeken aan bepaalde populaire culturele activiteiten compenseren met minder toegankelijk geachte activiteiten.

Verder hechten de docenten belang aan de argumenten die leerlingen zelf voor hun keuze geven en of de gekozen activiteit iets toevoegt aan datgene waarmee de leerling al vertrouwd is.

In mei 2001 zijn ook enkele verschuivingen in de gang van zaken te onderkennen. De belangrijkste zijn dat de CKV1-docenten meer ruimte bieden voor eigen praktische activiteiten van de leerlingen (domein C) en vooral dat zij minder schriftelijke verslagen voor het kunstdossier eisen en andere dan schriftelijke verslagen (bijvoorbeeld visueel of muzikaal) accepteren.

In september 2002 zijn niet de docenten, maar de leerlingen zelf ondervraagd over de didactische aanpak van hun docenten CKV1. Uit de antwoorden van de leerlingen blijkt dat docenten CKV1 over het algemeen ervaringsgericht onderwijs geven. Dat houdt in dat de eigen mening van de leerling belangrijk gevonden wordt, dat de docent plezier in het vak voorop stelt, dat de leerlingen bij de lesinhoud betrokken worden en dat de leerlingen op hun eigen manier mogen werken. Het traditionele kennisgerichte onderwijs komt volgens de leerlingen in mindere mate voor, hetgeen overigens niet betekent dat er helemaal geen aandacht meer aan de kennis van kunst en cultuur wordt geschonken.

Culturele instellingen en steunfunctie-instellingen

De culturele instellingen kregen met de invoering van CKV1 te maken met nieuw publiek. In *Momentopname 2000* zijn 94 vertegenwoordigers van culturele instellingen en veertien vertegenwoordigers van steunfunctie-instellingen ondervraagd. Toen bleek dat vrijwel alle ondervraagde culturele instellingen op de hoogte waren van de invoering van CKV1 en dat een ruime meerderheid van hen de CJP-korting en CKV-bonnen accepteerde. Ze zijn tamelijk eensgezind in hun instemming met de opvatting dat de waarde van het vak is dat leerlingen zo met veel verschillende kunstvormen in aanraking komen. Ze vinden bovendien bijna allemaal dat de leerlingen uitgangspunt moeten zijn en niet de docenten. Ook de steunfunctie-instellingen vinden het goede van CKV1 dat leerlingen kennismaken met veel verschillende kunstvormen. Verder vinden zij dat het ervaren van kunst belangrijker is dan het leren over kunst.

Ruim 85 procent van de culturele instellingen heeft een speciale programmering of aanbod voor kinderen en/of jongeren, maar bijna de helft daarvan had in 2000 nog geen speciaal CKV1-aanbod voor de scholen. De verwachting was dat dit in de toekomst wel het geval zou zijn.

Alle ondervraagde steunfunctie-instellingen hadden een speciaal aanbod van activiteiten voor het voortgezet onderwijs en de meerderheid had een aanbod dat speciaal gemaakt is voor CKV1. Een kwart organiseert een studiedag of extra scholing voor de kunstcoördinatoren en zij verstrekken hun informatie over het culturele aanbod in regio of plaats. De meest uitgevoerde activiteit is het inventariseren van vragen van scholen en het zoeken van aanbod hierbij, met andere woorden: actieve bemiddeling. Toch blijkt een-op-eencontact tussen kunstcoördinator en instelling het gebruikelijkst tussen school en culturele instellingen. In die zin spelen steunfunctie-instellingen in de samenwerking een wat kleinere rol dan hun in de oorspronkelijke plannen was toebedacht.

De financiën voor het CKV1-aanbod worden door de culturele instellingen als het meest problematisch beschouwd. Het gedrag van de leerlingen wordt door de meerderheid niet als probleem gezien en dat geldt ook voor de afhandeling van de CKV-bonnen. Ook de steunfunctie-instellingen vinden het geldgebrek het grootste knelpunt en de communicatie met het onderwijs vinden ze vaak een probleem; er is weinig tijd om een goede relatie op te bouwen met docenten.

Invulling en beleving van CKV1 door leerlingen

Uit het onderzoek komt naar voren dat veel leerlingen niet zo positief staan tegenover het vak. Het gebrek aan motivatie van een deel van de leerlingen wordt door docenten ook als een probleem gevoeld. Wel rapporteert de nieuwe lichter CKV1-leerlingen in september 2002 aanzienlijk minder

problemen dan CKV1-leerlingen uit eerdere jaren. De meeste waardering bestaat onder meisjes en leerlingen die een cultureel profiel hebben gekozen. Verder oordelen leerlingen die ervaringsgericht les krijgen in *Momentopname 2001* positiever over CKV1.

Voorts blijkt dat leerlingen voor hun kunstdossier betrekkelijk veel populaire culturele activiteiten kiezen. Een kwart van de activiteiten bestaat uit film, daarna is museumbezoek de meest voorkomende activiteit. In *Momentopname 2001* is leerlingen gevraagd naar de leukste en de minst leuke culturele activiteit die ze voor CKV1 hebben ondernomen. Bij de verschillende cultuurvormen (musea/tentoonstellingen, films, theatervoorstellingen, et cetera) noemen leerlingen de minder complexe activiteiten meestal als leukste.

Besteding van de CKV-bonnen

CKV1-leerlingen krijgen voor 22,70 euro (50 gulden) aan bonnen (alsmede een CKV-pas, in feite een Cultureel Jongerenpaspoort) waarmee zij de culturele activiteiten kunnen betalen. In het schooljaar 2000-2001 werd deze regeling – vooruitlopend op de invoering van het vak CKV in het vmbo in 2003 – voor het eerst uitgebreid naar leerlingen in het vmbo. De conclusies over de ontvangst en besteding van deze bonnen zijn als volgt:

- Er is een groot verschil in organisatie van het bonnenbeheer tussen havo- en vwo-scholen en vmbo-scholen. Op havo en vwo komen de bonnen voor vrijwel het gehele bedrag meestal in handen van de leerlingen zelf. Op de vmbo-scholen worden veel meer bonnen collectief besteed, dat wil zeggen achtergehouden door docenten voor gezamenlijke activiteiten.
- Uit de gegevens van de Momentopnames 2000 en 2001 en van het CJP zelf blijkt dat niet het totaal uitgezette bonbedrag wordt besteed. Steeds wordt ongeveer 60 procent van het uitgezette bedrag besteed.
- De cijfers bevestigen het beeld van het CJP over de uitgifte van bonnen. Volgens de CJP-gegevens over 2002 gaat bij havo en vwo ongeveer de helft van het bestede bonbedrag naar film, bij de (veel meer collectief bestede) vmbo-bonnen is dat een kwart. Bij de centra voor de kunsten is het omgekeerde uitgavenpatroon te zien: 29 procent van de bestede vmbo-bonnen gaan naar de centra tegenover 8 procent van de bestede havo- en vwo-bonnen.

Werking van CKV1: culturele participatie, waardering voor en kennis van kunst en cultuur

Samengevat luiden de bevindingen over de werking van CKV1 op korte⁹ en middellange¹⁰ termijn:

- CKV1-leerlingen bezoeken tijdens het vak meer culturele activiteiten dan leerlingen die nog niet aan CKV1 deelnemen en hun gestegen bezoek geldt zowel cultuur die vaak wordt aangeduid als traditionele of hogere cultuur (zoals toneelvoorstellingen en musea), als populaire cultuurvormen, zoals film en popconcerten¹¹. In de Momentopnames 2000 en 2001 werd nog niet gevonden dat CKV1-ers meer deelnemen aan populaire cultuurvormen dan de niet-CKV1-ers, maar uit analyse blijkt dat dit verschil niet wordt veroorzaakt door de nieuwe lichte CKV1-leerlingen in 2002. Waarschijnlijker is het dat het gecombineerde gegevensbestand betere vergelijkingsmogelijkheden biedt. Overigens zijn de verschillen tussen CKV1-ers en niet-CKV1-ers wat betreft

⁹ Effecten in de periode dat de leerlingen het vak volgen worden kortetermijneffecten genoemd.

¹⁰ Effecten in de periode van een tot en met vier jaar na afsluiten van het vak CKV1 worden de middellangetermijneffecten genoemd.

¹¹ Tot de culturele activiteiten die worden omschreven als *traditioneel*, *hogere* en soms ook *serieus* behoren toneel en cabaret, klassieke concerten, ballet- en dansvoorstellingen en musea en/of tentoonstellingen. Culturele activiteiten die als populair worden aangeduid zijn popmuziek, jazz, musical; film; evenement met dj of vj, dance party en jongerenmanifestatie. Het gaat hierbij niet om een theoretische indeling, maar deze twee clusters van culturele activiteiten komen voort uit een statistische analyse (factoranalyse).

- populaire cultuur niet zo groot als bij de traditionele of hogere cultuur. Het valt op dat klassieke concerten nauwelijks delen in de vergrote cultuurparticipatie van de betrokken jongeren.
- Op de middellange termijn, tot maximaal vier jaar na het afsluiten van CKV1, worden geen verschillen meer gevonden in de cultuurdeelname tussen leerlingen die CKV1 gehad hebben en leerlingen die dit vak niet gehad hebben. Dit geldt zowel voor de hogere als de populaire cultuurvormen.
 - Bij musea kiezen CKV1-leerlingen aanzienlijk complexere activiteiten dan de controlegroep. Dit wordt vooral veroorzaakt door het museumbezoek in schoolverband. Bij film, theater en concert treden zulke verschillen niet op als rekening wordt gehouden met het opleidingsniveau van de betrokken leerlingen. Leerlingen die het vak CKV1 hebben afgerond verschillen niet (meer) in de complexiteit van de door hen bezochte cultuuruitingen met de controlegroep.
 - CKV1-leerlingen verschillen op korte termijn niet van niet-CKV1-leerlingen wat betreft hun waardering voor kunst en cultuur. Voor de middellange termijn zijn er voorzichtige aanwijzingen dat leerlingen die het vak drie jaar of langer geleden hebben afgesloten meer waardering hebben voor kunst en cultuur.
 - CKV1-ers zijn op korte termijn succesvoller in het beantwoorden van de voorgelegde kennistest dan hun medeleerlingen die nog geen CKV1 hebben gehad. Na afsluiting van het vak bestaan hierin echter geen verschillen meer tussen CKV1-ers en niet-CKV1-ers. De kenniseffecten van CKV1 zijn in *Momentopname 2000* niet onderzocht.
 - Wat betreft lokale verschillen kan worden geconstateerd dat leerlingen in gemeenten met veel cultureel aanbod actiever zijn waar het populaire activiteiten betreft. Ook bezoeken leerlingen in gemeenten met veel cultureel aanbod complexere musea dan anderen.

[Link naar literatuur en websites Zicht op... 4 jaar CKV1](#)